

REMIGIO SABBADINI, *Storia e critica di testi latini*, 2. ediz., Editore Antenore, Padova 1971, 344 str., L. 6000.

Više je od pedeset godina proteklo od I. izdanja knjige (Catania 1914) i gotovo četrdeset godina od autorove smrti. Što se ova dragocjena zbirka studija i članaka, posvećenih povijesti i kritici teksta, sada ponovo izdaje, nije u prvom redu znak pijeteta, nego poglavito živ dokaz mnogobrojnih Sabbadinijevih tekstoloških rezultata i njegove kompleksne metodologije na području povijesti teksta.

Sabbadinija ne treba predstavljati: dovoljno je podsjetiti na njegova kritička izdanja i komentare Vergilija i na prodorno istraživanje talijanskog humanizma, za koji su npr. knjige *La scuola e gli studi di Guarino Veronese* (Catania 1896) i *Le scoperte dei codici latini e greci ne' secoli XIV e XV* (Firenze 1905—1914) do danas zadržale kapitalnu vrijednost. G. Billanovich nije ga uzalud nazvao najboljim poznavocem talijanskog humanizma.

Knjiga se bavi ovim rimskim piscima: Ciceronom, Donatom, Tacitom, Celzom, Plautom, Plinijem, Kvintilijanom, Livijem i Salustijem. Zanimljivo je u tom zborniku — gdje su sabrani deseci pojedinačnih istraživanja, a okupljeni su ovdje pod imenima autora, — iz retka u redak, od rukopisa do rukopisa slijediti rast i okolnosti tekstoloških zaključaka, oštroumno zapaženih, ugrađenih već desetljeća u kritički aparat ili čak u temeljnu povijesnotekstovnu impostaciju nekih rimskih autora (npr. Vergilija, Donata). I u ovom su djelu nazočni tragovi dviju faza Sabbadinijevih interesa: prve, iz sedamdesetih godina prošlog stoljeća, kad je talijanski filolog na temelju opsežnog i sustavnog istraživanja težio prvenstveno za kronološkim i povijesno-biografskim ciljem, i druge, u kojoj se otvorio niz studija užega filološkog karaktera, kojemu je kruna djelo *Le scoperte dei codici latini e greci ne' secoli XIV e XV*.

Najviši stupanj akribičnosti, kojim se odlikuju sva Sabbadinijeva djela, udružen je na ovim stranicama s nekim žarom koji toliko plastično prati gotovo djetinjske zanose humanista kad su nailazili na rukopise antičkih pisaca, kad su ih upravo po božno prepisivali, komentirali, eksecerpirali. Superiorno vladajući građom, npr. Guarinovom korespondencijom, Sabbadini gradi zgradu stematoloških odnosa rukopisa, stupnjeva vjerorodostojnosti teksta, konjektura: ne samo na temelju krupnih izvjava suvremenika ili većih komentara uz kodekse, nego katkada i iz sitnih nijansa u pismima, uspoređujući ih s kronološkim i paleografskim osobinama rukopisa ili s istančanim zaključivanjem o biografskim podacima naručitelja, prepisivača i posjednika.

Uz kritiku teksta, polazište je i temeljni domet Sabbadinijeve metode povijest teksta (u njemačkoj terminologiji: *Textgeschichte*). To je uostalom označeno i u naslovu knjige. No gledajući u cjelini, rekao bih da Sabbadini u mnogome anticipira tzv. povijest tradicije (njemački termin: *Überlieferungsgeschichte*, v. nešto više o njemu i njegovoj interpretaciji u mojoj recenziji zbornika *Geschichte der Textüberlieferung*, ŽA XII 2, 1963, 407 i d.), koja kao metodološki postulat prodire u značajnom dijelu suvremene tekstologije.

Korisno su nadopunili ovo izdanje E. i M. Billanovich potpunom bibliografijom Sabbadinijevih radova (471 jedinica) i kazalima imena i rukopisa.

Prikazano djelo objavljeno je kao 11. svezak u zbirci *Medioevo e Umanesimo*, koju uređuju Giuseppe Billanovich i Giovanni Pozzi. Zbirka kudikamo nadilazi uži interes za talijanski srednji vijek i humanizam, zadire čak i izravno u područja klasične filologije. Stoga ću navesti naslove svih dvanaest knjiga djelodanjenih od 1959. do danas: M. T. Casella e G. Pozzi, *Francesco Colonna, Biografia e opere, I—II*; E. H. Wilkins, *Petrarch's Correspondence*; B. L. Ullman, *The Humanism of Coluccio Salutati*; P. Lamma, *Oriente e Occidente nell'alto Medioevo*; V. Lazzarini, *Scritti di paleografia e diplomatica*; L. D. Reynolds e N. G. Wilson, *Copisti e filologi*; E. Rigoni, *L'arte rinascimentale in Padova*; B. L. Ullman and P. A. Stadter, *The Public Library of Renaissance Florence. Niccolò Niccoli, Cosimo de' Medici and the Library of San Marco*; B. Nardi, *Saggi sulla cultura veneta del Quattro e Cinquecento*; u tisku je knjiga *Dai classici agli umanisti* G. Billanovicha.